

Lukasz Cholewiński

Dywizja Wielkopolska w latach 1775-1794

Streszczenie

Wojsko koronne w okresie panowania Stanisława Augusta Poniatowskiego jest tematem, który wydaje się znacznie mniej pasjonujący niż wojny prowadzone przez Rzeczpospolitą Obojga Narodów w XVII w. czy armia Księstwa Warszawskiego. Wpływ na to ma zapewne brak wielkich sukcesów militarnych i wybitnych wodzów. Późniejsi znakomici oficerowie, tacy jak ks. Józef Poniatowski, Jan Henryk Dąbrowski czy Stanisław Fiszer dopiero rozpoczynali służbę w armii koronnej. Cieniem na wojskowość okresu stanisławowskiego kładzie się także jej niewielki potencjał w latach 1764-1788, rozbiory oraz współpraca niektórych oficerów i szefów regimentów z dokonującą kolejnych zaborów Rosją.

Do podjęcia badań nad tym Dywizją Wielkopolską w latach 1775-1794 skłonił autora brak całościowych opracowań. Z racji studiów doktoranckich podjętych na Uniwersytecie Humanistyczno-Przyrodniczym im. Jana Długosza w Częstochowie autor zdecydował o wyborze Dywizji Wielkopolskiej jako najbliższej terytorialnie. Była ona jednym z czterech związków wojskowych utworzonych na mocy postanowień konstytucji sejmowej w 1775 r. Głównym jej zadaniem była osłona zachodniej i północno-zachodniej granicy Rzeczypospolitej Obojga Narodów przed bezprawnymi działaniami Królestwa Prus, a także zapewnienie ładu wewnętrznego na terenie Wielkopolski oraz wyszkolenie podległych jej oddziałów. Zakres chronologiczny rozprawy stanowią lata 1775–1794, czyli okres od formalnego powołania Dywizji Wielkopolskiej decyzją Sejmu Delegacyjnego do wybuchu powstania kościuszkowskiego, na początku którego uległa rozformowaniu.

Autor przeprowadził badania zarówno w archiwach jak i bibliotekach w Polsce i na Ukrainie. Korzystał z materiałów zgromadzonych we Lwowie, Warszawie, Krakowie, Poznaniu, Kórniku i Wrocławiu. Kwerenda pozwoliła na odpowiedzenie na wiele postawionych pytań badawczych. Spalenie Archiwum Głównego w Warszawie przez Niemców 4 września 1944 r. spowodowało, że zniszczeniu uległo wiele materiałów, stąd czasem w dysertacji pojawiają się luki, których nie da się wypełnić.

W dysertacji autor stawia szereg pytań badawczych. Interesuje go jak wyglądał skład etatowy i kadrowy Dywizji. Szuka odpowiedzi na pytanie, kto i dlaczego stał na czele formacji, kto decydował o nominacjach poszczególnych oficerów. Jakże powiązania łączyły oficerów z dworem królewskim. Ważnym z punktu widzenia rozprawy jest próba przebadania procesu szkolenia rekrutów oraz poziomu dyscypliny żołnierzy. Niezwykle ciekawe wydaje się

znalezienie odpowiedzi na pytanie jak wyglądało prowadzenie wywiadu wojskowego na terenie Królestwa Prus. Autor szuka odpowiedzi na pytanie jak Dywizja dostosowywała się do aukcji wojska prowadzonej w latach Sejmu Czteroletniego i jak układała się współpraca z komisjami cywilno-wojskowymi. Próbował w końcu zobrazować stan Dywizji Wielkopolskiej pod rządami Targowiczian. Interesujące wydaje się pytanie czy Dywizja mogła w jakikolwiek sposób powstrzymać oddziały pruskie wkraczające do Wielkopolski zimą 1793 r. Autor spróbował także określić czy żołnierze z Dywizji byli podatni na hasła powstańcze w latach 1793-1794.

Rozprawa składa się ze wstępu, 5 rozdziałów i zakończenia. Autor w chronologiczny sposób przedstawia dzieje Dywizji od jej powołania w 1775 r. W kolejnych rozdziałach przedstawia funkcjonowanie jednostki, służbę graniczną, umundurowanie i uzbrojenie. Zwraca uwagę na sylwetki dowódców i ważniejszych oficerów takich jak: Jan Henryk Dąbrowski, Tadeusz Kościuszko czy Antoni Madaliński.

Osobną kwestię w rozprawie stanowią sprawy związane z funkcjonowaniem garnizonów miast. Zaliczają się do nich problemy np. z kwaterunkiem i wyżywieniem żołnierzy. Do tego wojskowi wykonywali także zadania policyjne takie jak pilnowanie porządku w mieście, wylapywanie rozbójników czy Cyganów dokonujących kradzieży mienia. Autor przebadał także problemy zdrowotne żołnierzy. W rozprawie podaje choroby na które cierpieli takie jak gorączki czy bóle kości. Udało się także autorowi opisać funkcjonowanie szpitali wojskowych, w których leczyli się żołnierze z Dywizji.

W ostatnich dwóch rozdziałach autor przybliży przygotowania Dywizji do wojny najpierw z Austrią a następnie z Rosją. Omawia udział oddziałów wielkopolskich w walkach na Ukrainie i w okolicach Warszawy.

W ostatnim rozdziale autor omawia wkroczenie armii pruskiej do Wielkopolski w 1793 r. i wycofanie się Dywizji do Małopolski. W ostatnim z podrozdziałów autor przybliży udział jednostki w przygotowaniach do Powstania Kościuszkowskiego, a następnie udział żołnierzy w walkach, co ostatecznie doprowadziło do rozformowania Dywizji w maju 1794 roku.

28.01.2019

Antoni Madaliński
Lublin